

Allerums kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Kerstin Börjesson 2015-11-15

Allerums kyrka

Allerums pastorat, Luggude kontrakt, Lunds stift

Allerums socken, Allerum 28:1, Helsingborgs kommun, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Allerum ligger på Kullahalvön i nordvästra skåne. Allerums socken är en gammal kulturbygd, rik på förhistoriska lämningar. Längre tillbaka karaktäriserades området av otillgängliga skogar med myr- och våtmarker. Möjligheterna till odling var begränsade, däremot brukades fäladsmarkerna på Kullen som betesmarker vilket gjorde boskapsskötsel och hästavel till viktiga inkomstkällor. Utvinning av järnmalm från myrarna hade också stor betydelse för områdets ekonomi. I Laröd och Hittarp ute vid kusten fanns värdefulla tillgångar i form av sandsten vilken användes som byggnadssten under medeltiden. Sandstenen bröts och exporterades fram till 1700-talet. Vid kusten ligger fiskelägena Hittarp och Domsten. Stora delar av socknen, bland annat fiskelägena och stenbrotten, har tidigare legat under Kulla Gunnarstorp gods vars borganläggning har sitt ursprung i 1400-talet. Från 1563 och fram till 1900-talet innehade godsets ägare patronatsrätten till Allerums kyrka.

Under tidig medeltid anlades kyrkan på en höjd i utkanten av Kulla fälad. Enligt en sägen började man bygga en kyrka vid Trinde Böge i närheten av Döshult, nordväst om den nuvarande kyrkan. På nätterna saboterades kyrkobyggandet av trollen som bodde i en backe i närheten. För att hitta en ny plats som skulle vara fredad från trollen lät man ett par oxar ströva fritt tills de stannade. På denna plats kunde man sedan utan problem bygga kyrkan.

Allerum var fram till 1700-talet uppdelad i kyrkbyn och Stora Allerum som var den egentliga byn. Stora Allerum låg öster om kyrkbyn med gårdarna i en rad utmed Allerumsvägen. Kyrkbyn bestod vid denna tid endast av några få gårdar däribland prästgården. Idag är bebyggelsen främst samlad i kyrkbyn. Kyrkan och kyrkogården ligger mitt i byn omsluten av bygatan på tre sidor. Norr om kyrkan ligger prästgården byggd 1820. En av gårdslängorna utgör församlingshem. Pastorsexpedition ligger väster om kyrkan i *Klockaregården* byggd 1740. Söder och öster om kyrkan och bygatan finns tre gårdar som tillkom efter skiftesreformerna. Genom utdikningar har det omgivande landskapet förändrats från ett småbrutet landskap till ett öppet fullåkerslandskap. Från Kulla Gunnarstorp gods som ligger närmre kusten löper en allékantad väg fram till kyrkbyn.

Kyrkan sett från södra sidan.

Kyrkobyggnad

Kyrkans äldsta delar har sitt ursprung i 1100-talet då ett långhus med kor och absid byggdes. Kyrkan var troligen helgad åt S:t Egidius. Enligt konsthistoriker Monica Rydbeck kan byggmästaren till Allerums kyrka vara en av Mörarpsmästarens lärjungar eftersom en tympanonsten, som suttit i en av kyrkans portalöppningar, har stilistiska likheter med dopfunten i Möraps kyrka. Tympanonstenen är huggen av Hörsandsten och reliefen föreställer två motställda lejon över en stiliserad bladbård. Stenen finns numera på Historiska museet i Lund.

Det äldsta långhuset var kortare än dagens och förlängdes vid någon tidpunkt mot väster. Byggnadsantikvarie Petter Jansson daterar västförlängningen till 1200- eller 1300-tal. Därefter, under 1300-1400-talet byggdes kyrkan till med ett kvadratisk västtorn, med samma bredd som långhuset, och trapptorn på norra sidan. Invändigt kan tornet ha varit valvslaget från början. Under sen medeltid, 1400- eller 1500-talet, tillkom vapenhus utanför nord- och sydportalerna och valv slogs inne i koret. Även långhuset har varit valvtäckt men dessa valv är inte bevarade och därmed inte daterade. Under 1600-talets slut byggdes ett gravvalv under kyrkans kor där Kulla Gunnarstorps dåvarande ägare makarna Gunde och Pernille Rosenkrantz senare begravdes. Under 1600-talet tillkom kyrkans tornur. Vid 1600-talets slut fanns en bänkinredning och predikstol i kyrkan och dopfunten stod längst västerut i kyrkan.

Redan i slutet av 1600-talet började man diskutera utvidgning av kyrkan till en korskyrka. Den södra korsarmen uppfördes år 1767 av kyrkans patronus Christian Didrik von Conowen som var en varm förespråkare av den Herrnhutiska läran. Under hans tid tillsattes Johannes Sundius som präst i Allerum vilken blev en vida känd predikant som drog stora folkskaror till sina predikningar. Byggherre till norra korsarmen 1834 var Gustaf Adolf De la Gardie. Större delen av det medeltida långhusets långsidor revs i samband med tillbyggnaderna. Vid 1834 års ombyggnad revs även absid, norra vapenhuset och långhusets valv. En ny ingång togs upp i tornets västra sida. Det medeltida koret gjordes om till sakristia och nytt kor inrättades i östra långhusdelen. En del inre arbeten skedde under 1800-talets slut. År 1899 målades kyrkans väggar om invändigt med gulbrunmålade kvadrar och vid någon tidpunkt utfördes ett par pelare, möjligen enbart en målning, vid östra korbägen. År 1910 utfördes en inre och yttre renovering delvis efter ett program upprättat av arkitekt Theodor Wählin. Bland annat installerades en varmluftsanläggning, en så kallad kaloriferanläggning, med pannrum under norra korsarmen. Nya öppna bänkar tillverkades, färgsättningen på predikstol och orgelläktare ändrades och pelarna i koret togs bort liksom den mörka kvaderimitationen. Orgelläktaren gjordes större med ett utsprång från västra delen in mot korsmitten. Nytt golv av viktoriaplattor lades. Utvändigt lades ett eternittak.

På 1930-talet ersattes de gamla träfönstren av nya järnbågar och fönstren försågs med glasmålningar av Hugo Gehlin. I sakristian, gamla koret, frilades och konserverades medeltida kalkmålningar 1935 av konservator Osvald Oswald. I samband med att kyrkan fick en ny värmeanläggning byttes golven som var dåliga och medeltida golvtegel påträffades. Ett nytt altare inrättades i sakristian. En del mindre åtgärder som omfattade omläggning av vapenhusets golv och nya dörrar till vapenhuset utfördes under 1956 efter ritningar av Filip Lundgrens Arkitektkontor. Nästa större inre renovering gjordes 1970 under ledning av Torsten Leon Nilsson. Golvet i sakristian sänktes och lades om med tegel, altarskranket gjordes om och nytt golv av kalksten lades i kyrkan. En romansk fönsteröppning återupptogs i sakristian och försågs med blyspröjsat, målat glas. I samband med sänkningen av golvet påträffades gravkammaren från 1600-talet och golvplattor från 1200-talet vilka återanvändes i sakristians golv. Vid grävningar öster om kyrkan 1993 påträffades absidens grundmur och äldsta golvnivå. En grop med omrörda lager av bland annat tegel, sot och kol tolkades brandspår kanske från en brand i kyrkans östra delar. Lagret kan möjligen dateras till sen medeltid.

Exteriör

Kyrkans olika delar har olika karaktär men binds samman av de spritputsade och vitmålade fasaderna. Kyrkans äldsta delar består av skalmurar huvudsakligen av gråsten och sandsten. Omfattningar, hörnkedjor, listverk och sockel består av fint huggna sandstenskvadrar vilka finns bevarade framför allt i det medeltida korets fasader. Sockeln består av huggen, skråkantad sandsten som spritputsats likt fasaderna. Gesimsen på koret är oputsad och består av ett profilerat listverk av sandsten. En romansk rundbågsavtäckta fönsteröppning med omfattning av

kvaderhuggen sandsten finns i korets norra sida. I marknivå på korets södra sida finns en liten gallerförsedd fönsteröppning till ett numera igenfyllt gravvalv under koret.

Tornets nedre del består av gråsten medan murverket högre upp är en blandning av kluven gråsten och sandsten. Invändigt i tornets andra våningsplan syns återanvända sandstenskvadrar och tegel. Murverket i övrigt är lagt med rikligt av skolning av stenskärv. Tornets gavelrösten är murade i sin helhet av tegel lagt i munkförband. Gavelröstena har ursprungligen varit oputsade med putsade och kalkvittade blindingar. På tornets norra sida finns ett tegelmurat trapphus med spindeltrappa i tegel till en ursprunglig öppning i andra våningsplan. Tornets fasader är framför allt från övre våningen uppbrutna av ljudöppningarna och trappstegsgavlarnas många spetsbågiga blindingar. Två ljudöppningar finns på vardera sidan av tornet. En urtavla till tornuret från 1600-talet sitter mitt emellan ljudöppningarna i södra fasaden.

Korsarmarnas murverk är uppbyggda av obearbetad eller kluven gråsten men inslag av återanvänd sandsten och tegel finns. Korsarmarnas sockel är svagt utskjutande och svarttjärad. Både långhuset och norra korsarmen har en kraftig takgesims från 1800-talet av gult-gulrött formtegel i tre språng. Södra korsarmens gesims är utförd på samma sätt men av rikt profilerad, huggen sandsten. Sandstengesimsen löper kring korsarmens trekantsgavel och även fönsterbänkar samt sydportalens krönsten är av sandsten. Över sydportalen finns en inskriftstavla till minnet av södra korsarmens uppbyggnad 1767.

Kyrkans fönsteröppningar utgörs av stora stickbågiga öppningar med småspröjsade och svartmålade fönsterbågar av järn. I korsarmarna gavelsidor finns stora lunettformade fönster. Korsarmarnas fönster är försedda med glasmålningar av konstnären Hugo Gehlin föreställande olika bibliska personer och gestalter ur kyrkohistorien samt scener ur bibeln. Till sakristian finns förutom den romanska fönsteröppningen en stickbågig fönsteröppning på södra sidan. I sakristians fönster finns glasmålningar från 1976 utförda av Thomas Nordbäck. En liten lunettformad fönsteröppning till korvinden finns i korets östra gavel. Denna utgör också enda öppningen till korets vindsutrymme.

Ingångar till kyrkan finns i tornet västra sida, i korsarmarnas gavelsidor, till sakristian i gamla koret samt till tornets trappinbyggnad. Dörröppningarna är rakslutna med rundbågiga eller stickbågiga portalomfattningar. Ingången till sakristian har en rundbågsformad, slätputsad omfattning. Norra och västra portalerna är utförda i klassicerande stil medan minnestavlan över södra ingången har tydliga drag av rokokostil. Ytterdörrarna är paneltäckta och grönmålade med undantag av västra dörren som är av oljad ek. Dörröppningen till torntrappan i markplan består av en stickbågig muröppning. Utanför norra korsarmens östra sida finns en trappnedgång till pannrummet. En hög tegelmurad skorsten till kyrkans värmeanläggning finns på långhusets norra takfall.

Vänstra bilden visar vapenhuset mot öster och till högra bilden visar kyrkorummet mot koret.

Korsarmarna är breda tillbyggnader som täcks av flacka sadeltak. I korsarmarnas gavelsidor kragar taket ut medan taket på korets och långhusets gavelsidor är lagt i liv med fasaden. Korets och långhusets tak har samma nockhöjd som korsarmarnas tak medan takvinkeln är spetsigare på långhus och kor. Yttertaket på kyrkans kor, långhus och korsarmar består av eternitplattor medan tornet, trappstegavsatserna och torntrappan täcks av rött tegel.

Interiör

Tornets bottenvåning utgör kyrkans vapenhus. Vapenhuset täcks av ett medeltida kryssvalv med höga kupiga valvkappor med upplag från sidomurarna utan murade konsoler, valvpelare, gördel- och sköldbågar. Valvribborna har kvadratisk tvärsnitt. Valven är troligen samtida med tornet. Inga kalkmålningar syns på valv eller väggar som är helt putsade och vitmålade. Golvet består av mönsterlagt rött murtegel. I vapenhuset hänger en stor ljuskrona av järnsmede tillverkad 1929 av smeden Leonard Åström från Maglaby. Mellan torn och långhus finns en bred, rundbågig valvbåge med skråkantade valvanfang. Numera är öppningen igensatt med en sentida vägg med dörröppning till kyrkorummet. En romansk gravsten med rundbågsornering och repbandsslinga återfanns på 1950-talet i tornets västra innervägg. Gravstenen är inte synlig idag men möjligen finns den bevarad under putsen.

Långhuset och korsarmarna bildar ett enda stort kyrkorum med höga trätunnvalv som skapar en stor rymd och takhöjd. I övergången mellan väggar och valv finns en kraftig gesims och i valvmitten finns en takrosett. Väggar och valv är vitmålade och utsmyckningen sparsmakad. Större delen av kyrkorummet upptas av en enhetlig bänkinredning målad i grågrön kulör. I

västra delen av långhuset finns en orgelläktare som skjuter ut ett stycke i korsmitten. Läktarbarriären är rundad mot sidorna och bärs upp av ett inmurat bjälklag och sex grönmarmorade kolonner i framkant. Barriären är utförd med spegelfyllningar, pilastrar och listverk målade i samma färgskala som bänkarna. Utöver den fasta inredningen finns några nummertavlor på väggarna och i taken hänger ljuskronor av mässing. Ytterdörrarna från norr och söder leder direkt in i kyrkan utan entréhall. Golven är lagda med grå, hyvlad kalksten i gångarna och brädgolv i bänkkvarteren. Före 1900-talets början var kyrkorummets färgsättning betydligt mörkare. En äldre sluten bänkinredning liksom predikstolen och orgelläktaren var ekfärgade och väggarna var mörkt målade i oljefärg med kvaderimitation.

Koret är förlagt till långhusets östra del, tre steg över långhuset golv. I koret finns altaret med altartavla, altarring och predikstol. Dopfunten står i korsmitten nedanför korets nordvästra hörn och predikstolen hänger på väggen i skärningspunkten mellan koret och södra korsarmen med trappuppgång från korets södra sida. En murad vägg avskiljer koret från sakristian i det ursprungliga koret. Vid vardera sidan av altaret finns en dörröppning till sakristian.

Från koret leder en trappa ned till sakristian. Golvet i sakristian är lagt med kvadratiska plattor av rött tegel. Sakristian täcks av ett kryssvalv som utgår från trespråkiga pilastrar med kragband i form av ett murskift och valvribbor med kvadratisk genomskärning. Gördel- och sköldbågarna har spetsbågig form. Väggarna och valv är putsade och dekorerade med kalkmålningar. Väggarnas målningar kan vara från 1500 eller 1600-talet och föreställer offret av Isak och Simson och lejonet. De nedre väggfälten är målade i guldockra i form av en stiliserad draperimålning. Valvmålningarna består av stiliserade blad och liljeliknande ornament. Målningar på triumfbågen består av ett akantusmåleri och geometriska ornament.

Tornets övre våningar nås från det utvändiga trapptornet. Andra våningen består av ett oinrett utrymme, beläget mellan tornvalvens ovansida och bjälklaget till klockvåningen. I klockvåningen står klockstolen och en träinbyggnad med tornurets mekaniska urverk. Klockstolen är av ek med delar av återanvänt virke och senare inslag av fur. Tornetaklaget är öppet mot klockvåningen och består av en senmedeltida långstolskonstruktion av ek med snedstöttade mittstolpar med tre nivåer långremmar och två nivåer hanband. Urtag i taklaget tyder på ombyggnader av tornetaklaget. I takstolsverket finns flera inristade pentagram.

Ingen öppning finns mellan långhus- och tornvind. Enda ingång till långhusvinden är via en öppning i trävalvet. Trävalvens ovansida är oisolerad. Långhuset och korsarmarnas taklag är enhetligt och utfört av fur, sannolikt samtida med norra korsarmens tillbyggnad. Trävalvet är fogat till hanbanden och sparrarnas undersidor. Korets taklag och vind finns inte dokumenterat då detta är svårtillgängligt.

Kyrkans medeltida kor utgör sakristia. Kalkmålningar finns bevarade på väggar och valv och på norra väggen finns en ursprunglig fönsteröppning.

Inredning och inventarier

Altaret är från 1970 och består av putsat tegel täckt med skiva av slipad kalksten.

Altartavlan är från 1861 och består på oljemålning på duk med förgylld ram. Målningen föreställer Kristus i Getsemane och utfördes av Johan Kristoffer Boklund. Boklund föddes på Kulla Gunnarstorp och blev senare hovintendent och direktör för konstakademien samt chef för Nationalmuseum. Allerums kyrkas altartavla räknas som ett av Boklunds främsta verk.

Altarringen är troligtvis från 1800-talet. Den har tresidig form och består av vitmålade och förgyllda balusterdockor av trä samt knäfall och överliggare klädda med grönt tyg. Altarringen byggdes om 1971 då den kortades och två dörrar togs bort.

Dopfunten i sandsten från 1100-1200-talet. Funten har rund cuppa, ett kort, nedåt avsmalnande skaft med låg, bred fot markerad med två skaftringar. Enligt prästen och dopfuntsforskaren Lars Tynell kan Allerumsfunten ha utförts av samme stenhuggare som utfört stenfuntarna i Brunnby, Frillestad, Fru Alstad, Lund (Tomegatan) och Östra Vemmenhög.

Predikstolen är från 1840 och består av en rund korg med raka sidor och rakt utskjutande sidopartier. Korgens yttersidor består av släta fyllningar omgivna av förgyllda blomsterdekorer. Under korgen finns en godronnerad halvsfär och en hängande pinjekotte. Över predikstolen hänger en baldakin av trä med överdel i form av en halv sfär med profilerat listverk, nedtill försedd med en utskuren och förgylld frans. Predikstolen och baldakinen var tidigare målade i mörk ekimitation med svarta ramar och lister och målades i vitt med förgyllning år 1911.

Bänkinredning tillverkades 1910 och består av öppna bänkrader med trepassavslutade gavelsidor, fyrpassdekor i sidorna samt spegelfyllda fronter och ryggar. Bänkarna är målade i ljust grönt.

Orgeln byggdes år 2000 av Kaliff & Löthman, Ålem. Orgelverket har 24 stämmor fördelade på två manualer och pedal. Fasaden är målade i vitt med förgyllda detaljer och består av tre sektioner samt två högre tureller med synliga pipor. Det förhöjda mittpartiet kröns av det allseende ögat inom en strålkran. Krönet tillhör en orgelfasad från 1873. Nuvarande fasad byggdes 1910 efter ritningar av arkitekt Theodor Wählin och mittpartiet omgestaltades 1962 av arkitekt Eiler Graebe.

Kyrkklockor. *Storklockan* gjöts 1520 av Danmarks främste klockgjutare på sin tid Johannes Fastenovie. På klockan finns en inskrift på latin och en relief av sankt Egidius. Enligt en sägen gjöts klockan av en gesäll till Fastenovie som gesällprov. Med hjälp från Fastenovies dotter gjorde gesällen ett så gott arbete och klockans klang blev så ljudlig att mästaren i sin avund beslöt sig för att hämnas. Han dödade gesällen och drev in blyaglar i klockan för att dämpa klangen. *Lillklockan* göts av kanon- och gelbgjutaren Hans Kemmer 1636 verksam i Danmark. På klockan finns en inskrift på latin.

Övrigt

På dopfunten ligger ett dopfat av mässing vilket är ett sydtyskt arbete från 1500-talet.

I tornet finns ett tornur med verk och lod från 1600-talet. Tornuret drivs idag genom ett elektroniskt verk men de ursprungliga delarna är bevarade.

Kyrkan har två votivskepp. Det ena skänktes från boende i Hittarp på 1830-talet och det andra av fiskare i Domsten vid 1700-talets slut.

Kyrkogård

Kyrkogården har nästan kvadratisk form och kringgärdas av en gråstensmur med delvis synlig gråsten och brett utdragna och kalkvittade fogar. Inslag av återanvänd huggen sandsten syns på sina ställen i muren. Muren är avtäckta med taktegel. Ingångar till kyrkogården med kraftiga murade grindpelare och järngrindar finns i varje murstäckning. Innanför muren finns en trädkrans av lindar och kastanjer. På kyrkogården ligger gravplatserna tätt och nära inpå kyrkan. Gångarna och gravplatserna är singeltäckta och gravplatserna kringgärdas av buxbom eller

stenram. Flertalet gravvårdar är relativt sentida medan äldre, återlämnade gravvårdar står uppställda längs kyrkogårdsmuren. Bland de begravda på kyrkogården finns skådespelaren och teaterdirektören Nils Poppe, begravd år 2000 och Lars Magnus Béen, organist i Allerum och Fleninge i slutet av 1800-talet, mest känd för att ha komponerat *Sköna maj välkommen*. En romansk gravsten fanns fram till 1830-talet på kyrkogården. Gravstenen är försvunnen idag men finns avbildad i Ole Worms *Danicorum Monumentorium*. Gravstenen var korsprydd med runinskrift, delvis på latin, längs långsidorna och var enligt texten lagd över Hilduf Svens son.

Den medeltida kyrkogården har inte utvidgats och istället finns en ny kyrkogård anlagd 1876 ett stycke norr om gamla kyrkogården. Denna del har sedan utvidgats 1926 med ytterligare en del. På nya kyrkogården finns en minneslund från omkring 1984, urlund från omkring 1975 och askgravplats från 2009. Både nya och gamla kyrkogården har en rik och varierad växtlighet med bland mycket rhododendron, klippta buskar och häckar samt barrträd.

Byggnader på kyrkogården

På nya kyrkogården finns ett gravkapell från 1955 ritat av Filip Lundgrens arkitektkontor. Kapellet består av putsat tegel med strävpelare i hörnen och rundbågigt listverk. Taket är ett sadeltak täckt av kopparplåt. Fönsteröppningarna och entrén i öster är spetsbågiga och i västra gavelsidan finns ett runt rosettfönster.

Karaktärisering

Allerums kyrkby är utpekad som riksintressant kulturmiljö där den välbevarade bymiljön kring kyrkan, Kulla Gunnarstorps slottsmiljö, tillsammans med fornlämnings- och odlingslandskapet samt Kulla fälad utgör värdefulla delar. Byns äldre historia finns delvis bevarad i byns topografiska struktur. Kyrkogårdens storlek är troligen den samma som den haft sedan kyrkan byggdes och vägnätet kring kyrkan har formats av landskapet och tillfartsvägar till gårdar och omgivande byar. Kyrkans betydelse i socknen är mycket påtaglig genom dess centrala placering i byn.

Liksom Kullabygdens fornlämningsmiljö ger Allerum intrycket av att ha varit ett rikt kulturområde vid tiden för kyrkans uppbyggnad. Byggnadstekniken i kyrkans äldsta delar med välbearbetade sandstensdetaljer hör sannolikt till 1100-talet. Kanske har Allerum dragit nytta av den kunskap och organisation som bör ha funnits kring stenbrottet i Laröd där delar av kyrkans byggnadssten kan ha hämtats. Kanske har man därigenom haft tillgång till byggmästare som Mörarpsmästaren och hans lärjungar. Om kyrkan byggdes kollektivt av sockenborna eller på privat initiativ går inte att säga men den inmurade gravstenen i tornet skulle kunna tolkas som att någon har haft särskilt inflytande över kyrkan. Detta kan jämföras med exempelvis Farhults kyrka där en romansk gravsten är synlig i västra tornfasaden. Gravstenen med runtext funnen på kyrkogården tillhör troligtvis medeltiden och kan vara ytterligare ett exempel på en betydelsefull person i socknen.

Kyrkobyggnaden ger ett imponerande intryck med sin storlek och många tillbyggnader och har en komplex och intressant byggnadshistoria. Kyrkans kronologi bygger till stora delar på antaganden och stilhistoriska jämförelser. Kyrkan är ett exempel på västförlängt långhus som senare kompletterats med torn. Västförlängningen dateras av medeltidsarkeolog Mattias Karlsson till efter 1300-talet och tillhör därmed en senare västförlängningsperiod än exempelvis Brunby kyrka. Det kan dock tänkas att den sena västförlängningen har haft en föregångare som inte finns bevarad. Enligt Anglert sker tidiga västförlängningar ofta nära inpå tillbyggnader med västtorn

Från 1400-talet och framåt spelar Kulla Gunnarstorps gods en viktig roll och från 1600-talet fram till 1900-talet var godsets ägare även kyrkans patronus. Kanske sker en del ombyggnader på initiativ av godset redan på 1400-talet då bland annat tegelvalven kan ha tillkommit. Kyrkans dokumenterade byggnadshistoria börjar på 1600-talet då anpassning för det protestantiska kyrkorummet sker med bänkinredning och predikstol. Även dopfunten flyttas troligtvis nu.

Kyrkans torn är ett av dess starkaste signum med sina höga trappstegsgavlar och blindingar. Tornet har haft en viktig roll för kyrkans status vilket dess tornur, och kyrkklockorna tyder på. Sägningen om kyrkans klocka vittnar om en stolthet över sin kyrkklocka gjuten av en av Danmarks främste klockgjutare. Tornur var ovanliga på 1600-talet och en ansenlig investering för en sockenkyrka, kanske tillkom den genom donation från Kulla Gunnarstorp. Tornets senmedeltida taklag och klockstolen av bilad ek bidrar också till tornets höga kulturhistoriska värden liksom tornvalvet. Tornets murverk är ursprungligt och mycket välbevarat med bland annat ursprungliga fogar. Pentagrammen som ristats i torntaklaget är intressanta ur kulturhistorisk synpunkt. Den femuddiga stjärnan har använts som symbol för mystik och magi och förekom ofta i medeltida magiska riter. Utvändigt bör också uppmärksammas eternittaket från tidigt 1900-tal som blev hårt kritiserat när det lades men är nu att betrakta kulturhistoriskt intressant.

Södra och norra korsarmen tillkommer under olika stilepoker vilket är gestaltat i dess fasader. Sandstensdetaljerna i 1700-talets ombyggnad håller hög kvalitet framför allt tydligt i det kraftiga listverket och minnestavlan i fasaden. Den senaste ombyggnaden 1840 gör kyrkan till en enhetlig korskyrka i den då förhärskande nyklassicerande stilen. Kyrkorummet har en väl bevarad 1800-talskaraktär där tunnvalvet och den sparsmakade inredningen är en del av dess karaktär. Kyrkans koppling till hernhutismen är intressant och den sparsmakade inredningen kan kanske delvis förklaras av denna rörelse. Senare renoveringar har bevarat 1800-talets kyrkorum till stor del även om en del ändringar gjorts. Den mörka inredningen ljusas upp under tidigt 1900-tal vilket endast ett årtionde senare kritiserades och man diskuterar att återställa den tidigare inredningen. Vad gäller renoveringarna av det gamla koret har dessa syftat till att återställa den medeltida interiören.

Kyrkans byggnadshistoria har mycket gemensamt med den närbelägna kyrkan i Fleninge vilken periodvis utgjort annex till Allerums församling. Förutom en rik utsmyckning med stensulptur har båda kyrkorna utvidgats med korsarmar på likande sätt och även interiören har genomgått liknande förändringar från 1800-talet och framåt.

Rekommendationer

- Den gamla kyrkogårdens förtätade miljö är betydelsefull ur kulturhistorisk synpunkt. Både gravvårdar, strukturer och växtlighet bidrar till dess rika kyrkogårdsmiljö. För att kyrkogårdens karaktär ska bevaras bör gravplatser som återlämnas inte läggas igen. Gravplatsens gravvård och växtlighet bör bevaras tills gravplatsen behöver återanvändas.
- Kyrkogårdsmuren kan innehålla byggnadssten från kyrkans rivna medeltida delar och kanske finns även runstenen bevarad i muren.
- Kyrkans exteriör består av olika byggnadsdelar från olika perioder av kyrkans historia. Karaktären i de olika delarna är viktig att bevara.
- Tornets interiör är välbevarad med många kulturhistoriskt värdefulla delar såsom valv, klockor, tornur, taklag. Ändringar och tillägg i tornutrymmena bör göras mycket varsamt.

Skydd

Kyrkan skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Kyrkotomten/kyrkogården ligger inom registrerad fornlämning Allerum 174:1, Allerums gamla bytomt och skyddas som fornlämning enligt 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor

Allerums kyrka, Akter och anteckningar till dess historia., Bror Andersson, Allerums kyrkoråd 1964.

Allerums kyrka, Beskrivning, historia & Sägner, Bror Andersson med uppdateringar av Sven Bourdetta. Allerums kyrkoråd 2010.

Helsingborgs Historia del VIII:1 Landsbygden, Anna Christina Ulfsparré huvudred, Helsingborg 2010.

Kyrkor och herravälde, från kristnade till sockenbildning i Skåne, Mats Anglert 1995.

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015.

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008.

Vård- och underhållsplan för Allerums kyrka, Caroline Ranby, Wikerstål arkitekter, 2006.

Skånes medeltida dopfuntar, Lars Tynell, Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien. Stockholm, 1913-1921

Internet

Helsingborgs stadslexikon: http://stadslexikon.helsingborg.se/index.php?title=Allerums_kyrka
Besökt 2015-11-02.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2014-09-24

Fältinventering: Kerstin Börjesson

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning: Författare, efter samråd med referensgrupp utsedd av Lunds stift

Rapportsammanställning och foto: Kerstin Börjesson, Regionmuseet Kristianstad.

Granskning: Maria Sträng, Regionmuseet Kristianstad.

Färdigställd: 2015-11-15

